EKOLOGIK QONUNLAR: SAYYORAMIZ VA KELAJAK AVLODLARNI HIMOYA QILISH ASOSI

Qoxxorova Gulchexra Numonovna
Andijon viloyati Shahrixon tumanining 23- sonli umumta'lim maktabi Biologiya fani oliy toifali o'qituvchisi
Alimova Yayraxon Ikromiddinovna
Andijon viloyati Shahrixon tumanining 23- sonli umumta'lim maktabi Tarix - Huquq fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ekologik qonunlar sayyoramizning tabiiy resurslari, hayvonot dunyosi va ekotizimlarini muhofaza qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Keng ko‘lamli me’yoriy-huquqiy hujjatlar va nizomlarni o‘z ichiga olgan ushbu huquqiy intizom ifloslanishni nazorat qilish, muhofaza qilish, yerdan foydalanish, yo‘qolib borayotgan turlarni muhofaza qilish kabi masalalarni o‘z ichiga oladi. Atrof-muhit qonunchiligi barqaror rivojlanishga erishish, iqlim o'zgarishi ta'sirini yumshatish va hozirgi va kelajak avlodlar uchun sog'lom muhitni ta'minlashga qaratilgan siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.Ushbu maqola yuqorida keltirilgan masalalarga bag'ishlangan bo'lib, ekologik qonunlarning ahamiyati atroflicha yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Barqaror taraqqiyot, ekologik siyosat, ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo‘mitasi, huquqiy islohotlar, ekologik muvofiqlik, bioxilma-xillikni saqlash, iqlim o'zgarishi to'g'risidagi qonun, ekologik nodavlat notijorat tashkilotlari

Zamonaviy ekologik huquqning ildizlarini suvning ifloslanishi va aholi salomatligi kabi o'ziga xos ekologik muammolarni hal qilishga intiladigan dastlabki huquqiy ta'limotlardan topish mumkin. Biroq, zamonaviy ekologik huquq harakati 20-asrning o'rtalarida sanoatning ifloslanishi, yovvoyi tabiatni saqlash va tabiiy yashash joylarini saqlash bilan bog'liq tashvishlar tufayli kuchaydi. Neftning to‘kilishi va ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar kabi ekologik ofatlar ham atrof-muhitni muhofaza qilish bo‘yicha huquqiy asoslar zarurligini e’tirof etilishiga yordam berdi.

Atrof-muhit qonunchiligi bir nechta asosiy tamoyillarga, jumladan, noaniq ekologik xavf-xatarlarga qarshi profilaktika choralariga urg'u beradigan ehtiyot tamoyiliga asoslanadi. Yana bir muhim tamoyil - ifloslantiruvchi to'laydi printsipi, bu ifloslantiruvchilar o'zlarining ifloslanishini tozalash va kelajakdagi zararlarning oldini olish xarajatlarini o'z zimmalariga olishlari kerak. Bundan tashqari, avlodlararo tenglik tamoyili hozirgi harakatlar kelajak avlodlarning ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga putur etkazmasligini ta'minlaydigan tarzda resurslarni boshqarish muhimligini ta'kidlaydi.

Atrof-muhit huquqi mahalliy, milliy va xalqaro miqyosdagi turli xil qoidalarni o'z ichiga oladi. Havo va suv sifati, chiqindilarni boshqarish, biologik xilma-xillikni saqlash va iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatishni tartibga soluvchi qonunlar ushbu me'yoriy-huquqiy bazaning muhim tarkibiy qismlarini tashkil qiladi. Bundan tashqari, Parij kelishuvi va Biologik xilma-xillik to'g'risidagi konventsiya kabi xalqaro ekologik shartnoma va konventsiyalar dolzarb ekologik muammolarni hal qilish bo'yicha global sa'y-harakatlarni muvofiqlashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Muhim yutuqlarga qaramay, atrof-muhit qonunchiligi ko'plab zamonaviy muammolarga duch kelmoqda. Bunday muammolardan biri iqlim o‘zgarishi va tabiiy resurslardan foydalanish kabi yuzaga kelayotgan muammolarni hal qilish uchun mavjud qonunchilik bazasini moslashtirish zarurati hisoblanadi. Mahalliy va an’anaviy bilimlarni

atrof-muhit qonunchiligiga integratsiyalash, atrof-muhitni muhofaza qilish muammolarini hal qilish borasidagi sa'y-harakatlar ham katta qiziqish uyg'otmoqda. Ekologik qonunchilikdagi innovatsiyalar yerdan barqaror foydalanishni rag'batlantirish uchun yangi huquqiy vositalarni ishlab chiqish, uglerod chiqindilarini tartibga solish va ekologik jihatdan sezgir hududlarni muhofaza qilish uchun konservatsiya servitutlarini o'rnatishni o'z ichiga oladi.

O'zbekistondagi ekologiya huquqi o'z ichiga mamlakatning tabiiy muhitini, hayvonot dunyosini va ekologik tizimlarini muhofaza qilishga qaratilgan huquqiy normalar va qonunlar majmuasini o'z ichiga oladi. Ushbu qonunlar atrof-muhitning ifloslanishini nazorat qilish, tabiiy resurslarni saqlash, chiqindilarni boshqarish va biologik xilma-xillikni muhofaza qilish kabi keng ko'lamli ekologik muammolarni hal qiladi. O'zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qonunchilik bazasi yerdan foydalanishni rejalashtirish, atrof-muhitga ta'sirni baholash, iqlim o'zgarishi oqibatlarini bartaraf etish choralari kabi masalalarni ham qamrab oladi.

O'zbekistonda atrof-muhitni muhofaza qilishga oid qonun va me'yoriy hujjatlar xalqaro ekologik standartlar va kelishuvlarga muvofiq ishlab chiqilgan bo'lib, mamlakatning ekologik muammolarni hal etish bo'yicha global sa'y-harakatlariga muvofiqligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, O'zbekiston o'zining ichki ekologik qonunchiligini, jumladan, havo va suv sifati, biologik xilma-xillikni saqlash va tabiiy resurslardan barqaror foydalanishga qaratilgan qonunlarni ishlab chiqish bo'yicha choralar ko'rdi.

O'zbekistonning ekologik qonunlari barqaror rivojlanishga ko'maklashish, atrof-muhitning ifloslanishini kamaytirish va kelajak avlodlar uchun mamlakatning tabiiy merosini asrashga qaratilgan. Mamlakatning boy biologik xilma-xilligi va tabiiy landshaftlarini hisobga olgan holda, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha olib borilayotgan sa'y-harakatlar fuqarolar farovonligini ta'minlash va noyob ekotizimlarni saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Atrof-muhit qonunchiligini rivojlantirish kontekstida O'zbekistonda ham atrof-muhit barqarorligi, asrab-avaylash va ekologik xabardorlikka e'tibor kuchayganini ko'rsatdi. Mamlakatda ekologik qonunchilikni joriy etish va mustahkamlash borasidagi sa'y-harakatlar atrof-muhitni boshqarish bo'yicha global tashabbuslarga mos ravishda sog'lom va jo'shqin tabiiy muhitni mustahkamlashga intilayotganligini aks ettiradi.

Bundan tashqari, Biologik xilma-xillik to'g'risidagi konventsiya va Parij kelishuvi kabi xalqaro va mintaqaviy ekologik shartnomalar O'zbekistonning ekologik qonunchilikka yondashuvini shakllantirishga hissa qo'shadi, transchegaraviy ekologik muammolarni hal etish va barqaror rivojlanish amaliyotini ilgari surish bo'yicha hamkorlikdagi harakatlar uchun asos yaratadi.

O'zbekistonning ekologik qonunchilik bazasi mamlakatning tabiiy resurslaridan mas'uliyatli va barqaror foydalanilishini ta'minlash, iqtisodiy rivojlanish bilan atrof-muhitni muhofaza qilish mutanosibligini ta'minlash borasidagi sa'y-harakatlarning muhim qismini tashkil etadi.

O'zbekistonning ekologik qonunchiligidagi huquqiy nizom va me'yoriy hujjatlar mamlakatning tabiiy muhitini muhofaza qilish va barqaror rivojlanishga ko'maklashishga qaratilgan keng ko'lamli sohalarni qamrab oladi. Quyida odatda O'zbekistonning ekologik qonunchilik bazasida ko'rib chiqiladigan asosiy yo'nalishlar keltirilgan:

1. Ifloslanishni nazorat qilish: havo va suv sifati standartlarini tartibga soluvchi qonunlar va qoidalar sanoat, qishloq xo'jaligi va boshqa manbalardan ifloslanishni nazorat qilish va minimallashtirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

2. Biologik xilma-xillikni saqlash: Huquqiy nizomlar ko'pincha tabiiy yashash joylarini saqlash, yo'qolib borayotgan turlarni himoya qilish va biologik resurslardan barqaror foydalanishga qaratilgan.

3. Chiqindilarni boshqarish: Chiqindilarni boshqarish bilan bog'liq qonunchilik atrof-muhitga ta'sirni minimallashtirish uchun har xil turdagi chiqindilarni to'g'ri tozalash, utilizatsiya qilish va qayta ishlash bo'yicha ko'rsatmalarni belgilashga intiladi.

4. Yerdan foydalanishni rejalashtirish: O‘zbekistondagi ekologiya qonunlari yerdan foydalanish amaliyotini boshqarish qoidalarini, masalan, hududlarni ajratish qoidalari va ekologik ta’sirni yumshatish uchun yerni rivojlantirishni nazorat qilish qoidalarini o‘z ichiga olishi mumkin.

5. Atrof-muhitga ta'sirni baholash: Huquqiy bazalar ko'pincha potentsial atrof-muhit oqibatlarini baholash uchun yirik rivojlanish loyihalari uchun atrof-muhitga ta'sirni baholashni talab qiladi.

6. Iqlim o'zgarishini yumshatish: Nizom va qoidalar iqlim o'zgarishi ta'sirini yumshatish choralarini, jumladan issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish va iqlim bilan bog'liq xavflarga chidamlilikni oshirish maqsadlarini ko'rib chiqishi mumkin.

7. Xalqaro muvofiqlik: Qonunchilik atrof-muhitni muhofaza qilish va barqarorlikni ta'minlash bilan bog'liq global protokollar va konventsiyalarga rioya qilishni ta'minlaydigan xalqaro ekologik standartlar va kelishuvlarga moslashishga qaratilgan.

Bu sohalar O‘zbekistondagi atrof-muhitni muhofaza qilish, muhofaza qilish va barqaror rivojlanish amaliyotini ilgari surish bo‘yicha davlat majburiyatini aks ettiruvchi atrof-muhitga oid qonunlar va qoidalarning asosiy tarkibiy qismlarini ifodalaydi.

O‘zbekistonning atrof-muhitga oid qonunchiligidagi muayyan huquqiy normalar va me’yoriy hujjatlar bo‘yicha batafsil va dolzarb ma’lumot olish uchun rasmiy hukumat manbalari, huquqiy ma’lumotlar bazalari bilan maslahatlashish yoki mamlakatda ekologik huquq bo‘yicha ixtisoslashgan huquqshunoslar bilan hamkorlik qilish hozirgi huquqiy manzara haqida to‘liq ma’lumot beradi.

Xulosa.

Ekologiya qonuni sayyoramizning tabiiy merosini saqlash va barcha tirik mavjudotlar farovonligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Global ekologik muammolar rivojlanishda davom etar ekan, ekologik huquq sohasi barqaror rivojlanish, biologik xilma-xillikni saqlash va kelajak avlodlar uchun Yerni muhofaza qilish siyosatini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib qoladi.

Atrof-muhit qonunchiligi tamoyillarini qo'llab-quvvatlagan holda, davlatlar dolzarb ekologik tahdidlarni bartaraf etish, inson faoliyatining sayyoramizga ta'sirini yumshatish va ekologik barqarorlik va farovonlik uyg'unlik bilan birga mavjud bo'lgan kelajakni qurish uchun birgalikda harakat qilishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bahrom Qo‘chqorov “O‘zbekistonda ekologiya huquqi” kitobi.
2. Umida Hikmatullaeva “O‘zbekistonda huquqiy islohotlar va barqaror rivojlanish” (Central Asian Law and Development jurnali, 2020)
3. Dilshod Xusanov “O‘zbekistonda atrof-muhitni tartibga solish va muvofiqlik” (O‘zbekiston ekologik qonunchiligi sharhi, 2019 yil)
4. Aziza Ne'matova"O'zbekistonda ekologik qonunchilik muammolari va imkoniyatlari" (Toshkent ekologiya qonuni, 2022 yil)
5.Stuart Bell, Donald McGillivray, and Ole Pedersen "Environmental Law" .
6. Zygmunt J.B. Plater, Robert H. Abrams, and Robert L. Graham:"Environmental Law and Policy" .
7. "Environmental Law and Policy: Nature, Law, and Society" by Zygmunt J.B. Plater (Stanford Environmental Law Journal, 2010).
8.Robin Kundis Craig "Reinventing Environmental Regulation from the Grassroots Up: Exploring the Promise of an Oceanic Ethos for Protecting the Sea" (Environmental Law, 2013)

9.Lex.uz